

УДК 339.56

JEL Classification: F14, F51

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2019.3\(36\).63-68](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2019.3(36).63-68)

Д.С. Насипайко, канд. екон. наук

О.Ю. Коцюрба, канд. екон. наук

Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна

Сучасні аспекти українсько-російських торговельних відносин

Завданням дослідження є визначення та оцінка сучасних тенденцій торговельно-економічних відносин України та Російської Федерації. В статті використані наступні загальнонаукові та спеціальні методи економічних досліджень: системні методи пізнання, аналітичні, економіко-статистичний і математичний, групування, порівняння, графічний. Досліджено, що зростає торгівля України з країною-агресором, не зважаючи на воєнно-політичну ситуацію та взаємні санкції. Проаналізовано географічну структуру зовнішніх торговельно-економічних зв'язків України, структуру українського експорту до Російської Федерації, структуру російського імпорту до України.

експорт, імпорт, зовнішньоекономічна діяльність

Д.С. Насыпайко, канд. экон. наук

О.Ю. Коцюрба, канд. экон. наук

Центральноукраинский национальный технический университет, г. Кропивницкий, Украина

Современные аспекты украинно-российских торговых отношений

Задачами исследования являются определение и оценка современных тенденций торгово-экономических отношений Украины и Российской Федерации. В статье использованы следующие общенаучные и специальные методы экономических исследований: системные методы познания, аналитические, экономико-статистический и математический, группировки, сравнения, графический. Исследовано, что растет торговля Украины со страной-агрессором, не смотря на воєнно-политическую ситуацию и взаимные санкции. Проанализировано географическую структуру внешних торгово-экономических отношений Украины, структуру украинского экспорта в Российскую Федерацию, структуру российского импорта в Украину.

експорт, імпорт, внешнеэкономическая деятельность

Постановка проблеми. Вплив зовнішньої торгівлі на економічний розвиток країни є предметом особливої уваги економістів з часів меркантилізму. І хоча за останні 400–500 років відбулося значне переосмислення ролі експорту та імпорту в досягненні благополуччя тієї чи іншої країни, розроблено численні теорії, які обґрунтовують мотивацію виходу на зовнішні ринки, запропоновано та апробовано економіко-математичні моделі кількісної оцінки взаємозв'язку масштабів зовнішньоекономічної діяльності з динамікою економічного зростання, проблема зовнішньої торгівлі залишається актуальною і сьогодні [2]. Сучасна ситуація характеризується зростанням торгівлі України з Російською Федерацією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний стан та проблеми розвитку міжнародної економіки, міжнародної торгівлі досліджували такі вітчизняні вчені, як І. Бураковський, О. Гаврилук, Д. Дорошкевич, О. Єлісеєнко, А. Задоя [2], О. Іляш [3], С. Кулицький [4], А. Мазаракі, Ю. Макогон, Т. Мельник, І. Миценко [5], Д. Покришка [7], Є. Савельєв, Т. Тищук, І. Хаджинов [8], Т. Циганкова, В. Шевчук [9], О. Яким тощо. Зокрема, А.О. Задоя розглядає питання основних тенденцій у зовнішній торгівлі України [2]. В дослідженнях В.О. Шевчука та О.Б. Якіма оцінено засадничі функціональні залежності українсько-російської торгівлі та її вплив на зростання ВВП в Україні. На їх думку попит на імпорт з Росії не залежить від динаміки доходу в Україні, але зростає в разі збільшення українського експорту до Росії та здешевлення

енергоносіїв [9]. С. Кулицький наголошує, що за нинішніх обставин значно посилюється вплив на функціонування економічних відносин двох країн і на українську економіку зокрема, неекономічних чинників: воєнних, інформаційно-психологічних, соціальних й адміністративних [4]. Д.С. Покришка та Т.А. Тищук дослідили динаміку зовнішньої торгівлі товарами в Україні у 2000-2015 роках [7]. Авторами констатовано, що запроваджені Росією дискримінаційні заходи щодо українських виробників значною мірою спричинили негативну динаміку експорту харчової продукції. У статті О. І. Іляш та Д.В. Дорошкевич проведено оцінювання втрат експортоорієнтованих галузей економіки України, внаслідок російської окупації, констатовано, що під впливом російської агресії та впроваджених дзеркальних санкцій, зовнішня торгівля України докорінно змінилась та характеризується істотним прискоренням, що призвело до випередження темпів зростання імпорту товарів над темпами зростання експорту, появи від'ємного сальдо у зовнішній торгівлі товарами та зниження вартісних обсягів імпорту товарів [3]. І.В. Хаджинов проаналізував тенденції розвитку економіки України у 2014-2015 роках, здійснив аналіз зовнішніх та внутрішніх ризиків формування економічної кон'юнктури країни, визначив припущення та ризики розвитку економіки України, підкреслив, що у разі подальшої нестабільності зростають ризики порушення торговельних та фінансових зв'язків у регіоні [8].

Незважаючи на велику кількість досліджень вчених з проблем формування зовнішньоекономічної діяльності держави в цілому, питання українсько-російської торгівлі в умовах конфлікту потребують подальшого вивчення та уточнення.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасних аспектів українсько-російських торговельних відносин.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація здійснює неоднозначний вплив на економічний та інноваційний розвиток України. В економічному напрямку це обумовлено значною мірою специфікою її соціально-економічного розвитку на пострадянському етапі, а саме: відсутність розвиненої ринкової економіки; досвіду міжнародного співробітництва в умовах глобальної конкуренції; невелика кількість конкурентоспроможних підприємств, наслідки глибокої економічної кризи 90-х років ХХ століття та 2008-2009 рр. – все це накладає свій відбиток на місце і роль України в глобальній геоекономічній системі. До цього слід додати політичну та економічну нестабільність, а також військове протистояння на сході України. За даних умов Україна, яка відноситься до країн, що розвиваються, має сировинно-видобувний характер економіки і на відміну від розвинутих країн базується на експорті природних ресурсів, продукції видобувних галузей [5].

Незважаючи на санкції і на п'ятирічну війну найбільшим торговельним партнером України залишається Російська Федерація. Такий висновок наочно підтверджують дані державної служби статистики щодо географічної структури зовнішньої торгівлі товарами у 2018 році (табл. 1). На першій позиції за сумою українського експорту серед всіх країн знаходилася саме Російська Федерація. За цей період Україна експортувала Росії товарів на суму 3 млрд. 652 млн. 603,7 тис. дол. На другій позиції за сумою українського експорту знаходилася Польща, яка придбала українських товарів і послуг на 3,2 млрд. дол. На третій позиції – Італія (2,6 млрд. дол.). Після початку збройної агресії проти України на Донбасі експорт українських товарів до Російської Федерації досить різко скоротився – в 2014 році на 33,7 %, в 2015 році на 50,7 %. Проте у 2016 році знову намічається тенденція зростання. В 2018 році знову спостерігається скорочення експорту, хоча і невелике – 7,2%.

Таблиця 1 – Основні торговельні партнери України в 2018 році

	Експорт		Імпорт		Сальдо
	тис.дол. США	у % до 2017 р.	тис.дол. США	у % до 2017 р.	
Російська Федерація	3652603,7	92,8	8090391,3	112,3	-4437787,6
Польща	3257248,5	119,6	3641921,5	105,4	-384673,0
Італія	2628763,8	106,5	2033022,5	125,1	595741,3
Туреччина	2352356,0	93,4	1714301,8	135,8	638054,2
Німеччина	2208355,5	125,9	5983348,8	109,9	-3774993,3
Китай	2200147,4	107,9	7608356,0	134,7	-5408208,6
Індія	2175941,3	98,7	616700,2	109,9	1559241,1
Угорщина	1646045,9	124,1	1260239,9	109,4	385806,1
Нідерланди	1603531,1	95,7	776491,0	120,6	827040,0
Єгипет	1556938,4	85,0	96783,0	125,6	1460155,4
Іспанія	1369890,1	108,7	636756,2	110,0	733133,9
Білорусь	1304196,7	114,1	3786929,0	118,1	-2482732,3
США	1111359,4	134,2	2962372,5	117,3	-1851013,1

Джерело: складено авторами за даними [6].

На думку А.О. Задої, для української економіки властива тісна взаємозалежність зовнішньоекономічних та внутрішніх процесів. Підкреслено, що у цій взаємозалежності не можна чітко виділити причину та наслідок, оскільки вони періодично міняються місцями. Так, якщо у період кризи 2009 р. причиною економічного спаду було саме погіршення умов зовнішньоекономічної діяльності, то скорочення експорту та імпорту в 2014–2016 рр. викликано, перш за все, спадом українського виробництва [2].

Можна відзначити, що лідером за показником імпорту до України своїх товарів виступала Російська Федерація, залишаючи позаду навіть Китай. У 2018 році до України було ввезено російських товарів на 8 млрд.90 млн.391,3 тис. дол., тоді як з Китаю – на 7,6 млрд. дол. Причому імпорт російських товарів до України, порівняно з 2017 роком, зріс на 12,3%. На третьому місці за сумою імпорту опинилася Німеччина, яка поставила до України продукції майже на 6 млрд. дол. З сусідньої Угорщини було завезено товарів всього на 1,26 млрд. дол.

За 2018 рік зросло і негативне сальдо торгівлі України з Російською Федерацією на 1,17 млрд. дол. За підсумками 2017 року сума імпорту перевищила суму експорту майже вдвічі (експорт становив 3,9 млрд. дол., сальдо -3,3 млрд. дол.). А ось у 2018 році Україна закупила у Російської Федерації товарів на суму, яка вже більше ніж вдвічі перевищила суму товарів, які вона продала. У 2018 році негативне сальдо – 4,4 млрд. дол.

Таким чином, торгівля України з Російською Федерацією чітко характеризується переважанням імпортних операцій над експортними. Цілком слушним є твердження, що це, насамперед, відображає споживацьку політику нашої держави: ми готові купувати все, чого не вистачає, а не виробляти самі. Відповідно, і продавати вітчизняним підприємствам на зовнішній ринок не дуже є що [1].

Україна експортує до Росії багато найрізноманітніших товарів (рис. 1). Наприклад, за перше півріччя 2019 року з України до Російської Федерації вирушило паперу та картону на 32,71 млн. дол., керамічних виробів на 18,88 млн. дол., какао та продуктів з нього на 14,75 млн. дол., друкованої продукції на 12,57 млн. дол., меблів на

11,58 млн. дол., деревини і виробів з неї на 11,1 млн. дол., іграшок на 8,53 млн. дол., ефірних олій на 6,58 млн. дол., скла на 7,36 млн. дол., фармацевтичної продукції на 6,13 млн. дол., взуття на 4,14 млн. дол., одягу на 4,54 млн. дол., текстильних виробів на 4,34 млн. дол. тощо.

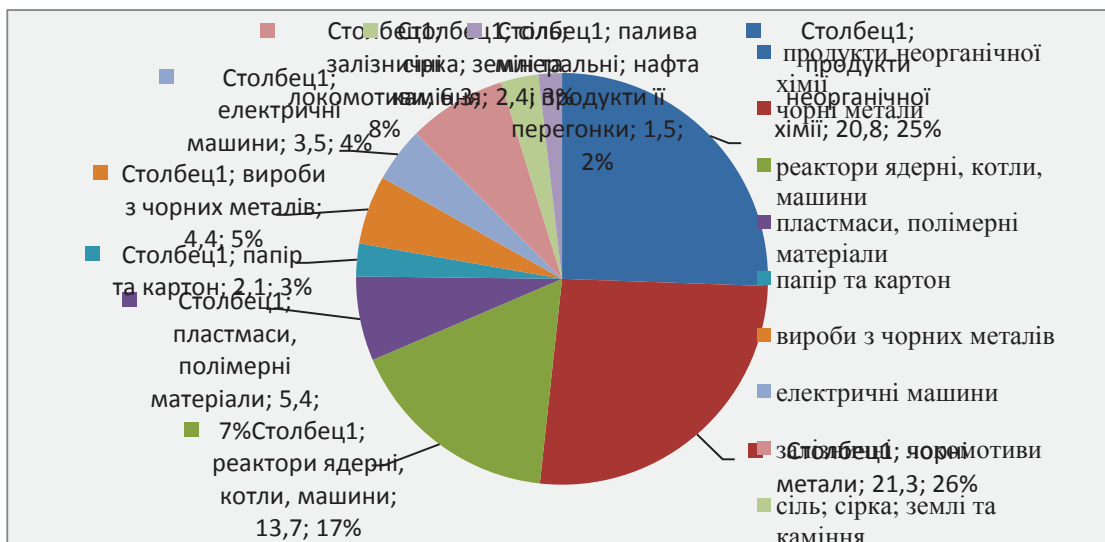

Рисунок 1 – Товарна структура українського експорту до Росії за січень – червень 2019 року
Джерело: складено авторами за даними [6].

Отже, за структурою експорту можна судити про те, що економіка Російської Федерації потребує переважно української сировини, сільськогосподарських продуктів чи складових частин для розвитку власної промисловості. Це свідчить про неконкурентоспроможність вітчизняної переробної, легкої, харчової промисловості [1].

Не слід забувати і про те, що основні статті українського імпорту з Росії – це товари стратегічного призначення (рис. 2). Якщо подивитися на структуру російського імпорту, то у першому півріччі 2019 року там найбільшу питому вагу (60,2 %) займали енергоносії – нафта, дизпаливо, зріджений газ, вугілля та паливо для атомних електростанцій.

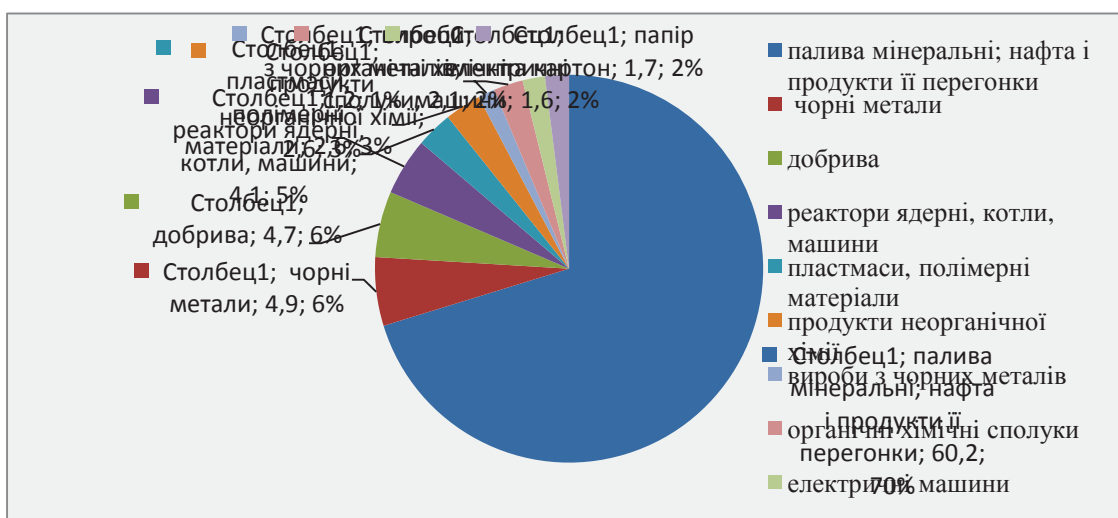

Рисунок 2 – Товарна структура російського імпорту за січень – червень 2019 року
Джерело: складено авторами за даними [6].

Далі йде продукція промисловості – продукція чорної металургії, хімічні добрива, котли, машини, реактори, полімери та пластмаси, продукти неорганічної хімії, наприклад, аміак. На ці товарні групи у першому півріччі 2019 року припало 18,9% загального українського імпорту з Російської Федерації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Не має підстав сподіватися, що Україна відокремиться в торгівлі від Російської Федерації. Завдання полягає в тому, щоб зменшити залежність від Російської Федерації, що і спостерігаємо в останні роки у вигляді суттєвого зниження частки імпорту. У липні 2019 року уряд України продовжив до кінця 2020 року заборону на ввезення низки російських товарів, включивши до переліку нові товарні групи: будівельні матеріали, мінеральні добрива, продукцію деревообробки та металургії, легкові й вантажні авто. Нафта й нафтопродукти – основний продукт імпорту. Але цю сировину, а також природний газ Україна може закуповувати в Білорусі, країнах Європейського союзу. Адже вплив Європейського союзу як торгового партнера України збільшується, і перспективи цього партнерства по суті значно вагоміші, ніж з Російською Федерацією. Вважаємо, що проблема нарощування темпів росту економічної співпраці України з партнерами з Європейського союзу потребує подальших досліджень.

Список літератури

1. Далик В. П. Зовнішня торгівля України: реалії та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : Сер. Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 7. Ч. 1. С. 110–113.
2. Задоя А. О. Зовнішня торгівля України: сучасні масштаби, структура і тенденції. *Академічний огляд*. 2016. № 2. С. 110-117.
3. Іляш О. І. Зміна експортно-імпорتنних товарних потоків України у міжнародній торгівлі внаслідок російської окупації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 8. С. 11-18.
4. Кулицький С. Економічні аспекти нинішнього українсько-російського протистояння. *Центр досліджень соціальних комунікацій СІАЗ НЮБ ФПУ*: веб-сайт. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images%5Cukraine%5C2014%5Cukr20.pdf> (дата звернення: 01.10.2019).
5. Миценко І. М. Формування інноваційного механізму в умовах асиметричності глобального розвитку. *Управління економікою: теорія та практика*: зб. наук. пр. К.: ІЕП НАНУ. 2015. С. 80-100.
6. *Офіційний сайт Державної служби статистики України*: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 23.09.2019).
7. Покришка Д. С. Динаміка зовнішньої торгівлі в Україні в умовах трансформації внутрішніх і зовнішніх чинників зростання. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2015. № 5-6. С. 50–59.
8. Хаджинов І. В. Огляд зовнішньої торгівлі України: виклики та тенденції. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Сер. Економічні науки*. 2014. Вип. 28. С. 273-277.
9. Шевчук В. О. Українсько-російська торгівля: емпіричні оцінки. *Регіональна економіка*. 2016. № 4. С. 137-144.

References

1. Dalyk, V. P. (2016). Zovnishnia torhivlia Ukrainy: realii ta perspektyvy rozvytku [Ukraine's foreign trade: realities and prospects]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu : Serii: Mizhнародni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo – Uzhgorod National University Scientific Bulletin: Series: International Economic Relations and the World Economy*, 7, 110-113 [in Ukrainian].
2. Zadoia, A. O. (2016). Zovnishnia torhivlia Ukrainy: suchasni masshtaby, struktura i tendentsii [Ukraine's Foreign Trade: Current Scales, Structure and Trends]. *Akademichnyi ohliad – Academic Review*, 2, 110-117 [in Ukrainian].
3. Iliash, O. I., Doroshkevych, D. V., Datsenko, Yu. V. (2019). Zmina eksportno-importnykh tovarnykh potokiv Ukrainy u mizhnarodnii torhivli vnaslidok rosiiskoi okupatsii [Changes in Ukraine's export-import commodity flows in international trade due to Russian occupation]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investment: practice and experience*, 8, 11-18 [in Ukrainian].

4. Kulytskyi, S. (2014). Ekonomichni aspekty nynishnoho ukrainsko-rosiiskoho protystoiannia [Economic aspects of the current Ukrainian-Russian confrontation]. *Tsentr doslidzhen sotsialnykh komunikatsii SIAZ NluB FPU - Social Communication Research Center*. Retrieved from <http://nbuviap.gov.ua/images%5Cukraine%5C2014%5Cukr20.pdf> [in Ukrainian].
5. Mytsenko, I. M. (2015). Formuvannya innovatsiynoho mekhanizmu v umovakh asymetrychnosti hlobalnoho rozvytku [Formation of innovative mechanism in the conditions of asymmetry of global development]. *Upravlinnya ekonomikoyu: teoriya ta praktyka – Economics Management: Theory and Practice*, 80-100 [in Ukrainian].
6. Ofitsiynyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
7. Pokryshka, D. S., Tyshchuk, T. A. (2015). Dynamika zovnishnoi torhivli v Ukraini v umovakh transformatsii vnutrishnikh i zovnishnikh chynnykiv zrostantia [Dynamics of foreign trade in Ukraine under conditions of transformation of internal and external factors of growth]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo – Foreign Trade: Economics, Finance, Law*, 5, 6, 50-59 [in Ukrainian].
8. Khadzhyinov, I. V. (2014). Ohliad zovnishnoi torhivli Ukrainy: vyklyky ta tendentsii [Ukraine's Foreign Trade Review: Challenges and Trends]. *Visnyk Pryazovskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu. Seriiia : Ekonomichni nauky – Bulletin of the Azov State Technical University. Series: Economic Sciences*, 28, 273-277 [in Ukrainian].
9. Shevchuk, V. O. (2016). Ukrainsko-rosiiska torhivlia: empyrychni otsinky [Ukrainian-Russian Trade: Empirical Estimates]. *Rehionalna ekonomika - Regional economy*, 4, 137-144 [in Ukrainian].

Daria Nasypaiko, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)

Olha Kotsiurba, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)

Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, Ukraine

Modern Aspects of Ukrainian-Russian Trade Relations

The purpose of the article is to study the contemporary aspects of trade and economic relations between Ukraine and the Russian Federation.

It has been researched that Ukraine's trade with the aggressor country is growing despite the military-political situation and mutual sanctions. Ukraine's trade with the Russian Federation is clearly characterized by a predominance of import operations over export operations. The geographical structure of Ukraine's foreign trade and economic relations, the structure of Ukrainian exports to the Russian Federation, and the structure of Russian imports to Ukraine are analyzed. The structure of exports suggests that the economy of the Russian Federation requires mainly Ukrainian raw materials, agricultural products or components for the development of its own industry. This indicates the competitiveness of the domestic processing, light, food industry. The main components of Ukrainian imports from Russia are strategic goods. If you look at the structure of Russian imports, in the first half of 2019, energy - oil, diesel, liquefied gas, coal and fuel for nuclear power plants - occupied the largest share there. The following are industrial products - ferrous metallurgy, chemical fertilizers, boilers, machines, reactors, polymers and plastics, inorganic chemistry products such as ammonia.

The goal is to reduce dependence on the Russian Federation, as we have seen in recent years as a significant reduction in the share of imports. In July 2019, the Government of Ukraine continued to ban the import of a number of Russian goods by the end of 2020, including new product groups: construction materials, mineral fertilizers, woodworking and metallurgy, cars and trucks. Oil and petroleum products are the main product of import. But Ukraine can buy this raw material as well as natural gas in the EU countries.

export, import, foreign economic activity

Одержано (Received) 29.11.2019

Прорецензовано (Reviewed) 06.12.2019

Прийнято до друку (Approved) 23.12.2019